

Грицак Ю.П.
**Основні види екстремального
спортивного туризму**

Стаття. Надруковано в зб.: Туристичний бізнес: світові тенденції та національні пріоритети. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 21-22 травня 2010 року. – Харків: ХНУ ім. Каразіна, 2010. – с. 65-71.

Міністерство освіти і науки України
Управління культури і туризму Харківської обласної адміністрації
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Кафедра туристичного бізнесу

**ТУРИСТИЧНИЙ БІЗНЕС:
СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ
ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ**

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
21-22 травня 2010 року**

Харків 2010

с. 157-163; 8. О.Крайник *Механізм державного управління туристичною галуззю (регіональний аспект): наук. Розробка* /М. Біль, Г. Третьак, О. Крайник. – К.:НАДУ, 2009. – 40 с.

УДК 339.48 (063)

Грицак Ю.П.

ОСНОВНІ ВИДИ ЕКСТРЕМАЛЬНОГО СПОРТИВНОГО ТУРИЗМУ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
кандидат географічних наук, доцент*

Хоча в загальній масі туристів любителів екстремального туризму припадає на частку нікчемна частина (по оцінках .), по темпах зростання екстремальний туризм не відстає від масового «простого» туризму, а по деяких видах – навіть випереджає. В цілому екстремальний туризм – це спорт і відпочинок людей «вибраних», які за своїми фізичними даними помітно перевершують основну масу населення; це – перш за все чоловічі заняття.

Розрізняють наземні, водні, гірські і повітряні види екстремального туризму. До *наземних видів* відносяться Х-перегони, спелестологія, спелеологія, маунтинбайкинг.

Х-гонки – це коли одні і ті ж люди настільки добре і універсально підготовлені, що можуть лізти на скелі, скакати на коні, сплавлятися на каяку або плоту по порогах, мчати по горах на велосипеді і спускатися по вірьовках під водопадом... Ці люди об'єднуються в команди, і беруть участь в змаганнях, де їх мета – щонайшвидше пройти дистанцію в 3-4 сотні кілометрів, використовуючи свої навички. Це і називається «мультиспорт», або «екстремальними» («пригодницькі») гонками. На Заході щорічного проводиться більше 200 екстремальних гонок. Приклад: найбільші гонки у Великобританії, організовані «Асоціацією Екстремальних Гонак Сполученого Королівства і Ірландії».

Спелестологія – це захоплююча суміш туризму і науки, що вивчає порожнини штучного походження. Спелестологія тісно пов'язана із спелеологією, тільки спелестологів не цікавлять печери. Їм цікаве проникнення в які-небудь підземні міські структури, недоступні або нецікаві для останніх, – покинуті каменоломні, шахти, водоводи, колодязі, підземні ходи, підземні храми і монастирі і так далі.

Спелеологія дослівно – «наука про печери», розділ геології, а саме карстознавства і гідрогеології. Звичайно, серйозною, науковою спелеологією займаються не всі. Новачки беруть участь в учбово-тренувальних експедиціях.

Є «команди», які їздять тільки в розважальні або «спортивні» поїздки. Щоб займатися спелеологією, треба мати серйозну підготовку, причому не тільки фізичну, але і технічну, а також і психологічну. У будь-якому випадку, надзвичайна краса печер зачаровує.

Маунтинбайкинг — їзда на гірському велосипеді — стає все більш популярним, не дивлячись на дорожнечу. Так, велосипед для новачка коштує від 300 до 500 доларів, а є гірські велосипеди із заднім амортизатором ціною до 10 тис. дол. Потрібно ще витратити гроші на амуніцію і запчастини, а це більше 800 доларів. Професійний байкар витрачає значно більше грошей. Хоча це і дорогий вид відпочинку, кожні вихідні в світі проходять десятки міжнародних змагань по гірському велосипеду, починаючи від етапів кубка світу і чемпіонатів національних маунтинбайк-асоціацій і закінчуючи фестивалями в шотландському містечку або на полінезійському атолі. Є старті, які влаштовуються для непрофесійних маунтинбайкерів зі всього світа.

Лазертаг (від англ. laser — лазер, і tag метка — влучна), або лазерний бій, — активна гра, що відбувається в реальному часі і просторі, суть якої полягає в поразці гравців і спеціальних мішеней — «баз» — безпечними «лазерними» пострілами з «бластеру». Попадання зараховується, коли промінь з «бластеру» суперника потрапляє на сенсори, закріплені на одязі гравця. Системи лазерної імітації тактичного бою на даний момент є основним засобом профільного навчання військовослужбовців країн НАТО.

Пейнтбол (англ. paintball — куля з фарбою) — командна гра із застосуванням ручної пневматичної зброї (званого маркерами), що стріляє капсулами з фарбою. При попаданні в гравця кулька розбивається і залишає яскраву пляму. У секунду можна зробити до 9 пострілів. Кульки з фарбою екологічно чисті: рослинна фарба легко змивається водою з одягу, желатинова оболонка розчиняється.

Щоб пограти в пейнтбол, достатньо приїхати на полігон відповідного клубу. Там відразу переодягаєтесь в захисний камуфляж і рукавички (пальці — самі хворі місця), інструктор проводить інструктаж, і вперед — в бій. Основні правила пейнтболу — не знімати захисну маску на ігровому полі і в пристрілювальних зонах; не стріляти в зайчиків, білочок, пташок, суддів і уражених гравців; не стріляти в супротивника з відстані менше 5 метрів; не стріляти у відкриті ділянки голови. На полі забороняються рукопашні розбирання.

Пейнтбол з'явився і сформувався не тільки, як один із способів проведення дозвілля, але і як спорт. На сьогоднішній день в світі не проходить тижня, щоб не проходило більш менш крупного змагання з пейнтболу. В Росії діє Російська Федерація Пейнтболу, виходить журнал «Пейнтбол».

Страйкбол (від англ. strike — удар і ball — куля) — командна військово-тактична спортивна гра, що нагадує по суті пейнтбол. В процесі гри учасники імітують дії різних озброєних структур (армія, поліція, спецназ), виконуючи поставлені сценарієм завдання. Як озброєння гравці використовують, так звану м'яку пневматику, що стріляє пластиковими кульками калібру 6 і 8 мм. До гри допускаються психічно здорові громадяни з 18 років.

На відміну від пейнтболу і лазертагу, страйкбол не є спортом, оскільки обов'язок фіксації попадань в нім повністю лежить на «убитих». Проте вже зараз проводяться спортивні страйкбольні ігри, де команда суддів стежить за виконанням правил. У поєднанні з повною зовнішньою схожістю зброї і обмундирування бійців з бойовими це приводить до специфічної атмосфери гри.

Страйкбол зародився в післявоєнній Японії для навчання поліцейських формувань поводженню із зброєю, оскільки вогнепальна зброя була заборонена. Перша в Росії гра була проведена в 1996 року членами клубу військово-історичної реконструкції «Московський драгунський полк». В Україні і Молдові з 2002 року діє «Федерація страйкболу», а магазин «Мілітарист» організовує великі ігри під Києвом; У 2009 році відкрилася громадська організація «Асоціація страйкбола». До Казахстану страйкбол прийшов в 2005 році: щорічно проводяться Великі ігри, в яких беруть участь страйкболисти з багатьох міст Казахстану, а також з деяких міст Росії.

До водних видів екстремального туризму відносяться рафтинг, каякінг, водні лижі, вейкбордінг, дайвінг

Рафтинг — це захоплюючий спуск по гірській річці на каное або спеціальних плотах. Рафтинг — один з найбільш відвідуваних турів, абсолютно безпечний навіть для самих юних туристів. Останніми роками він викликає такий величезний інтерес з боку любителів екстремального відпочинку, що більшість придатних для цього туризму гірських річок були освоєні професіоналами, які тепер пропонують рафтинг-тури практично в будь-яку точку миру. Рафт-тури в основному бувають наступними: поїздки на день (від 60 до 150 \$) або півдня (у районі 25-75 \$), і багатоденні подорожі.

Каякінг шалено популярний за кордоном. Цей спорт одинаків, який дає можливість кинути виклик стихії і залишитися з нею один на один. У сучасному каякінге розвиваються три основні напрями — гребний слалом, родео і сплав. Слаломний каякінг — це уміння маневрувати на каяку, відчуваючи човен і воду. Родео, на відміну від слалому — це не тільки віртуозна техніка, але ще і елемент гри. Фрістайл на каяку — це виконання різних трюків на човні за рахунок особливостей рельєфу річки. І, нарешті, сплав. На каяку можна відправитися у водний похід по річці будь-якої складності,

або проводити ігрові сплави на невеликому відрізку гірської річки, вибираючи окремі перешкоди у вигляді бочок, валів і водопадів і проходячи їх ні без чого. Природно, щоб відчувати себе упевнено під час сплавів, необхідно володіти базовою технікою слалому і родео. До складу екіпіровки каякара входять: човен, шлемо, рятувальний жилет, спідниця (перешкоджає попаданню води в човен), прогумовані тапочки і весло.

Водні лижі – один з найвідоміших видів активного відпочинку. Це гідна заміна гірським і біговим зимовим лижам. Сьогодні він настільки став видовищем і популярним, що в 1998 році Олімпійський комітет Греції рекомендував ввести водні лижі в програму Олімпіади 2004 в Афінах. Правда, остаточного рішення МОКНУВ з цього питання ще не прийняв. Для занять водними лижами потрібно чотири речі: власне водні лижі, рятувальний жилет, рукавички і гідрокостюм. Вартість лиж варіює від 120 до 1000 доларів, плюс решта спорядження (гідрокостюм, рукавички, рятувальний жилет) коштує десь 150 доларів.

Водні лижі в даний час активно практикуються на Чорноморському побережжі. Але там катають досить таки короткий проміжок часу, за який доведеться заплатити чималі гроші. Тому в Росії дійсно насолодитися катанням на водних лижах звичайному туристові важко, а якщо точніше те дуже дорого.

Вейкбординг – є комбінацією водних лиж, сноуборду, скейта і серфінгу. Катер буксирує рейдера, що стоїть на короткій, широкій дошці. Рухаючись на швидкості 30-40 км/ч з додатковим баластом на борту, катер залишає за собою хвилю, яку рейдер використовує як трамплін. У стрибку можна виконати безліч різноманітних трюків. Особливо динамічно вейкбординг почав розвиватися на початку 90-х років. Він зробив революцію у водному спорті так само, як свого часу сноуборд в гірських лижах.

Із захоплення невеликої групи ентузіастів він перетворився на популярний спорт зі своєю філософією і культурою. Безліч трюків прийшла у вейкбординг із споріднених «дошаних» видів спорту – сноубординга, скейтбординга. І це дає вейкбордисту можливість прогресувати круглий рік. Все що потрібне – просто поміняти дошку! Вартість повного комплексу вейкбордингового спорядження від \$400. Для вейкбординга потрібний спеціалізований катер, але такі катери коштують дорого, тому в Росії з'являються рідко. Отже, в нашій країні цей вид відпочинку майже не розвинений із-за своєї дуже великої дорожнечі.

Дайвінг – підводне плавання – дуже популярний у всьому світі. Загальна підготовка і спорядження обійдуться новачкові в суму до 1000 дол., зате потім він витрачатиметься тільки на квитки і готелі. Якщо ж споря-

дження не купувати, то вартість підготовки до першого туру знижується до 250 дол.. Правда, тоді доведеться платити по 30-40 дол. за оренду костюма, акваланга і інших необхідних на глибині речей.

Хороше спорядження стоїть від 1500 дол. за повний комплект. Російські дайвери в більшості своїй молоді – їх середній вік 30 років (у США – 36). Це інтелігентна міська молодь: у Росії переважну більшість (77%) дайверів мають вища освіта (у США – 50%). Чорне море, звичайно, не порівнюється по красі підводного миру з Червоним морем. Тому багато наших співгромадян вважають за краще їздити в Шарм-ель-шейх або Південно-східну Азію, чим в Сочі. За трохи велику ціну вони отримають набагато більше задоволення.

До *гірських видів* екстремального туризму відносяться альпінізм, сноубординг, гірські лижі

Сноубординг – спуск по снігу з гірських схилів на спеціально обладнаній дошці. Зараз зроблено багато спеціальних трас з трамплінами і іншими всілякими перешкодами, на яких сноубордисти можуть витворяти різні акробатичні трюки. Але останнім часом особливо популярним серед сноубордистів став Хаф-пайп (від англ. half-pipe «півтруби») – споруда з снігу, схожа на рампу для ролерів.

Всі екстремальні захоплення, пов'язані з гірськими лижами і сноубордом, можна розділити на декілька груп: freeskiing або freeride – це спуск по крутих невідготовлених схилах з складним рельєфом; heliskiing – те ж саме, але з використанням вертольота для доставки на гору; ski-touring (randonee ski) – гірський туризм з використанням лиж і спеціальних кріплень для підйому в гору; ski-mountaineering (лижний альпінізм) – сходження на гору з метою спуститися з вершини на лижах або сноуборді (використання страховки, або якого-небудь додаткового спорядження, окрім лиж, на спуску порушує «чистоту» такого сходження). Останніми роками з'явилася new school – щось ніби сноубордичного фрістайлу.

Гірські лижі – один з найстаріших видів активного відпочинку. З роками кількість охочих підкотитися на гірських лижах не зменшилося, а швидше збільшилося. До того ж, зараз майже в будь-якому гірськолижному курорті є спуски як для професіоналів, так і для новачків, яких завжди можуть навчити правильно кататися місцеві інструктори. Комплект спорядження (лижі, кріплення, палиці, черевики, костюм, шлем, маска, рукавички) обходиться в середньому в 700-800 дол., оренда – приблизно 30-40 дол. в день.

Альпінізм – вважається за самий екстремальний відпочинок. У гори йдуть, щоб випробувати себе, ризикнути, подолати все і дістатися до вершини. Для цього потрібно бути добре фізично підготовленим, бажано мати

сильні передпліччя, хорошу «розтяжку» і невелику вагу, яку доведеться утримувати на одних лише пальцях. При підйомі доведеться працювати не тільки м'язами, але і головою, щоб правильно вибрати, за які зачіпи вхопитися. Альпіністські снасті коштують дорого, повний комплект якісного спорядження обійдеться екстремальному в 1500-2000 дол. Втім, якщо хочеться просто раз в житті піднятися на Ельбрус, то можна узяти спорядження і в оренду (такий 10-денний тур коштує близько 200 дол.)

До *повітряних видів* екстремального туризму відносяться скайсерфінг, параглайдінг, дельтапланеризм, бейс-джампінг, польоти на повітряних кулях, купольна акробатика, класичний парашутизм

Скайсерфінг – це стрибки з лижею на виконання різних фігур у вільному падінні. Аеродинаміка лижника сильно відрізняється від простого вільного падіння, тому стрибки з лижею вважаються практично за інший вид спорту. Оскільки всі елементи виконуються в стані вільного падіння, то для оцінки стрибка необхідний повітряний оператор, щоб на основі відеозапису, зробленого цим оператором, члени журі змогли виставити свої оцінки. Таким чином, команда складається з двох членів – спортсмена-лижника і спортивного оператора.

Параглайдінг (політ на параплані) – відмінна можливість поглянути на землю з висоти пташиного польоту. Для цих цілей чудово підійде, наприклад, гора Бабадаг в Криму – одне з самих кращих місць для тандемних польотів, мрія всіх початківців і любителів крутого пілотажу, куди восени злітаються параглайдисти зі всіх кінців світу.

Перед початком проводять інструктаж, оформляється страховка. До зльоту видається рація, спецформа (каска, черевики). Якщо ви професіонал, то на підставі сертифікату видається параплан. Якщо ви любитель і хочете спробувати «політати», то вас просто пристібають ремнями до пілота, який знаходиться ззаду. Політ починається з синхронного розгону і зльоту з вершини. З цієї миті можна насолоджуватися польотом!

Параплани провідних світових фірм коштують 1800–4000 дол. Термін служби параплану – в середньому 5 років і сильно залежить від поводження з ним. Підвісна система і рюкзак пропонуються, як правило, окремо і стоять: рюкзак – 40-70, підвісна система – 100-300. Імпортні парамотори коштують 4500–6000 дол., вітчизняної збірки – 3200–3300.

Дельтаплан – літальний апарат із стрілоподібним крилом, що важче за повітря, управління польотом якого здійснюється за рахунок переміщення пілота зсувом центру щодо точки підвіски (балансирний планер). Характерна особливість – старт з ніг і посадка на ноги. Пов'язана з цим низька

швидкість польоту (менше швидкостей вертикальних і горизонтальних потоків повітря) сильно обмежує область безпечного використання.

Дельтапланеризм входить до числа всесвітньо відомих видів спорту, що швидко розвиваються. Сьогодні налічується близько 90000 дельтапланеристів по всьому світу, плюс кожен рік в небо піднімається близько тисячі новоспечених дельта-пілотів. Апарати сьогоднішніх днів неймовірно стійкі, міцні, і польоти на них можуть бути обмежені лише погодними умовами і доповіддю самого пілота.

Бейс-джампінг (B.A.S.E. jumping). Бейс-джамперу для заняття улюбленою справою – стрибками з парашутом – не потрібний літак або інша техніка, що літає. Спортсмен-бейсер забирається на дах якої-небудь будівлі, бажано хмарочоса вище, яку-небудь телевежу, гору або скелю, і стрибає вниз. В Україні і Росії стрибки з висотних будівель і споруд вважаються за дрібне хуліганство і караються в повній відповідності з Кримінальним кодексом. Але існує немало фірм, що спеціалізуються на цьому виді активного відпочинку.

Польоти на повітряних кулях звичайній людині доступні на різних фестивалях, які проходять і в нашій країні. Дальність польоту на повітряній кулі залежить від сили вітру, при середній силі вітру це 20-30 км. На фестивалях повітряні кулі піднімаються на висоту до 1000 м. Місце приземлення повністю залежить від метеоумов.

Купольна акробата полягає в побудові фігур з куполів розкритих парашутів. При виконанні фігур купольної акробатики парашутисти входять в безпосередній контакт з парашутами інших спортсменів, при цьому часто відбуваються завали куполів; це робить купольну акробатику одним з найризикованіших видів парашутизму. Після того, як всі фігури побудовані, парашутисти повинні відділятися один від одного і робити захід на посадку. Це найбільш складна і небезпечна частина вправи. Якщо куполи зачепилися один за одного, то навіть приведення в дію замків відчеплення куполу може не допомогти, а купол не відійде. Розкриття ж запасного парашута в такій ситуації достатньо небезпечно. .

Класичний парашутизм включає дві вправи: перше – стрибки на точність приземлення (поразка мішені розміром в 3 см). Зараз для перемоги на змаганнях необхідно показати серію результатів з відхиленням в 0 сантиметрів. Друга вправа – комплекс фігур у вільному падінні. Вимагає вигостреної майстерності і постійності в результатах.
